

”ויקחו אליך שמן זית זך”

[פרשת תצוה – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו ”אוצרות התורה” שיחה 2.
בהרהר. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

כפי שהקדמנו בכמה שיחות בעניני המקדש, עלינו לחפש את המשמעות הפנימית של פרטי המשכן, מה הם אומרים לנו בחיינו היומיומיים.

ודאי כי ”שמן” הוא שם נרדף ל”חכמה”. כמו שאמרו חז”ל:

- ”הרואה שמן זית בחלום, יצפה לתורה”. (ברכות נז.)
- ”שמן זית – אלו ת”ח שבא”י שנוחין זה לזה בהלכה”. (סנהדרין כד.)
- ”שמן זית מחזיר את הלימוד”. (הוריות יג.)
- הרגילין בשמן זית, חכמה מצויה ביניהן. (מנחות פה.)
- וראיה על כל הראיות, ”הרוצה שיחכים, ידרים”. (ביב כה:) – כי שם הוצבה המנורה, סמל כל החכמות.

כל האמור לעיל מצביע על התוצאות, אבל לא על הסיבה.
מה יש בשמן, שיזכה את המשתמש בו למענקים כה יפים?

- אם נפנה אל המדרש (שהש”ר א’ פסוק י’ ריח שמניך טובים) נמצא שהביאו 5 משמעויות. הבולטים שביניהם הם:
- א.** שהשמן אינו מתערב בנוזלים אחרים אלא נבדל לו לצד אחר. כך ישראל אינם מתערבים בגוים.
 - ב.** עוד אמרו שם שהשמן יוצא מהזית רק ע”י כתישה, כך ישראל מניבים פרי טוב רק אחרי היסורים.

אבל היום נוסיף ונזכיר מושג שהשמן מסמל את **עולם הנסתר**, (”אלפי ישראל” של הרב מחפז, דף רמה, וכן ”שם משמאל” של אדמו”ר סוכצוב, על חנוכה, דף קצב):

- 1) היין מבעבע כשמוזגים אותו, אבל השמן נמזג **בלחש**. (שהש”ר, שם).
- 2) הזית – נראה לעין, והוא מריר. אבל **תוכנו שמן**, והוא **מתוק**. (סנהדרין כד.)

שמן = עולם הנסתר

מהר”ל (”נר מצוה”, עמ’ כג-כד) מבאר שפך-שמן בא מקדש הקדשים, עולם הנסתר. כן ב”אור חדש” (מהר”ל על מגילת אסתר, עמ’ קיז-קיח) הסביר, שאסתר (=לשון הסתרה) זכתה לנס כי היא מסמלת עולם הנסתר. וכן כתב ”שם שמואלי” (על פורים, דף קסח) – שאסתר שלחה בגדים למרדכי כדי לרמוז לו שישתיר את מעשהו, ואז יצליח. וכן כתב שם על בגדי כהונה, שבא כדי ללמד להצניע מעשיהם.

בלי ספק חז”ל ידעו על סגולת השמן מבחינה רוחנית, ולכן כאשר סכו ידיהם בסופה של סעודה אמרו על כך - ”והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה’ אלהיכם” (ויקרא כ, ז - ברכות נג:). ואין זו מליצה, אלא יש כאן עומק. כי ענין שמן מורה על לידה מחודשת, יציאה ממטמוני היצירה.

קָשָׁם שהיין גורם לְדַעַת, כי ”חמרי וריחני פקחין” (= יין ושמן מחכימים. הוריות יג:), ואף היין בא מעולם הנסתר (”נר מצוה” מהר”ל, עמ’ ל-לא) – כן השמן האגור בְּזֵית, – מצהיל פנים (במשיתו) ומאיר בחדרים (ילק”ש שה”ש רמז תתקפ”א) ולכן שמו יצהר, מאיר כזהרים, מלשון ’צוהר תעשה לתיבה’.

הלימוד מהשמן – צניעות!

מזה עלינו ללמוד כי נֶאֱבָד הרבה מהֶדָר מְעֻשֵׂי-התורה כאשר עושים אותם בפומבי לעיני הבריות.
א. מובא ב"ספר חסידים" (קטע פ"ד) "אל תשמח לבך אם יכבדוך, כי לפי הכבוד והנאה שיש לו לאדם בעוה"ז על מעשיו, מנקין (צ"ל מנכין) מזכותיו בעוה"ב".

ב. ומבואר באבות דר' נתן (פרק לח) כשיצא רשב"ג ליהרג (כי היה מעשרה הרוגי מלוכה) אמר לר' ישמעאל "אחי, מפני מה אני יוצא ליהרג?" א"ל שמא היית דורש ברבים ושמת לבך ונהנית מדברי תורה? א"ל, אחי, נחמתני עכ"ל. כל שכן אם העושה-המצוה הוא בעצמו מפרסם את צדקותיו, ענוש ייענש.

ג. מובא בירושלמי (חגיגה ב/ב, דף יא) על אשה "דהוות ציימה ומפרסמה". (ונענשה ע"כ)

ד. ובסיפורי הצדיקים מסופר על הגאון ר' יעקב כולי (מחבר ספר "מעם לועז") שקבל על עצמו צום של יומיים כולל הלילות (ע"פ שו"ע או"ח תקסח/ד, הם שווים כאילו צם ארבעים יום רצופים מן עלות השחר ועד צאת כוכבים) ולקראת סוף יום השני הלך מבית לבית לגבות צדקה לעניים. באחד מהבתים הציעו לו כוס קפה כדי לכבדו, ואע"פ שסרב, הם הפצירו בו. ואם היה מגלה שנדבה לבו לצום, הרי היה נענש על יוהרא. הוא הפסיק את הצום ושתה קפה, כדי לא להתפרסם, והפסיד בכך ארבעים צומות! וכאשר כבר היה בסיומו של היום!

ה. מובא בתענית (כג:) שהחכמים באו לביתו של אבא חלקיה עושה הנפלאות כדי שיתפלל על הגשמים. השתמט מהם ועלה לגג כדי להתפלל. מיד הגיעו ענני ברכה והפטיר להם בענוותנותו "ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה" (כלומר, באו גשמים גם מבלעדו). וכן מסופר שם בהמשך על הצטנעותו של ר' יונה.

ו. יש לזוהר בכך, כי כך תרמיתו של יצה"ר לבלבל מוחם של הצדיקים ולהציע להם לפרסם את חסידותם כביכול "למען ילמדו מהם התלמידים". כבר הזהיר על כך "חובות הלבבות" (שער יחוד המעשה, פרק חמישי, חשבון י"ב, מהד' פלדהיים דף קפא), ומפורש בסוטה (כא:) – "איזהו רשע ערום? ... זה המכריע אחרים באורחותיו" מפרש רש"י: "אומר להם ראו ועשו כמוני ולכו בדרכי. לא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות" עכ"ל. וכן מצאנו בירושלמי (סוף פ"א של ברכות) על המתחסדים "המראים על עצמם באצבע". ואיתא גם בב"ק (פא:) עיי"ש בספר "יום של שלמה" של מהרש"ל.

ז. מסופר בפסחים (קג:), שרבי יעקב בר אבא איקלע לביתו של רבא, ושם (קג:) ראה שהשמש הביא לו אבוקה כדי לומר עליו הבדלה. שאל ר"י את רבא למה לך כולי האי (ולא די לך בנר יחיד?) ענה רבא, שהשמש עושה על דעת עצמו. השיב ר"י, אני בטוח שאם לא שהדרכת אותו, לא היה עושה. ורק אז פתח רבא את פיו לענות "הלא ברייתא היא, אבוקה להבדלה היא מצוה מן המובחר". כלומר, רבא נמנע מללמד ברייתא זו לר"י בתחילה, כדי שלא יפגין צדקותו לפני התלמיד. רק אח"כ גילה טעמו משום "תורה היא וצריכים ללמדה".

ח. הגר"א (על משלי יב, כז) כתב – "כי דרך הצדיקים, הכל באתפסיה".

ט. כן מצאנו בתוספתא (על סוכה ב, ד) – כאשר ר' אלעזר בן ר' צדוק בא ללמוד אצל ר' יוחנן הַחֹרְנִי (תוספת התלמיד. עיין משנה ר"ה ב, ד) – סדר הפשוטות מירושלים, שהיה לכינון צפון ומשם מזרחה לבבל. חוֹרְנָן הוא אזור גדול ונרחב באזור הבשן. עיין גבולות הארץ ביחזקאל מז, טז-יח) והביא לו זיתים (בשנת בצורת, והיה רעבון בביתו של ר' יוחנן שהיה אוכל פת חרבה). הסתכל ר' יוחנן בהם וראה שהם לחים (ועלולים לקבל טומאה, והוא היה אוכל חולין בטהרה) וסירב. אמר, 'אינני אוכל זיתים'. הלך ר' אלעזר ואמר לאביו, ר' צדוק. הבין אביו במה המדובר ושלח ביד בנו לומר לר' יוחנן, "חבית נקובה היתה, וסתמוה שמרים". (כלומר לא לרצונם הוכשרו, ולכן עדיין טהורות הם)

מבאר שם חיד"א ("חסדי דוד") וכן בפני "מנחת ביכורים" שר' יוחנן שיקר (שאינו אוכל זיתים) כדי להסתיר את חסידותו. וכן מובא הלכה למעשה ב"מגן אברהם" [או"ח סוף תקס"ה]. וזהו לימוד גדול לכל אדם, שיש יותר חסידות בהצנע לכת, מאשר כל חסידות שהיא. (אלא אם כן יש בכך צורך אמיתי לפרסם).

פעם ישב מהר"י סלנטר בקבוצה של ת"ח וביניהם היה תלמידו ר' יצחק בלזר. (הרב של פטרברג, ותלה בו הגר"י סלנטר תקוות שאגב שיוקירו חכמי הדור את עומק גאוניותו של ר' יצחק בהלכה, ידעו להעריך כראוי גם כן את "תנועת המוסר" שעמד בראשה). כולם התפלפלו זה עם זה באיזו שאלה מחודדת הלכתית, אבל הגר"י בלזר שותק ומקשיב. הצטער ר"י סלנטר. בבואו לביתו עיין בספרו של גר"י בלזר ("פרי יצחק") ולמרבית תמהונו מצא שם שדן באותה השאלה גופא אשר בה התווכחו החכמים, ורוב מה שהם אמרו כתוב כבר בדיונו, ועם תוספת משמעותית משלו. כאשר נפגשו שוב, תבע הגר"י סלנטר מתלמידו למה לא השתתף בויכוח. ענה העניו "וכי אני חתן בסעודת חתונה, שצריך להוכיח לכולם שגם הוא יודע משהו ללמוד? אם הדבר היה נוגע למעשה, ודאי הייתי מוסיף את חלקי. אבל כעת שנהנו בפלפולה של תורה, מה לי לחפש כבוד. הטוב לי לשתוק ולשמוע מהם אולי יוסיפו איזה היבט חדש".

ובאמת למד הנהגה זאת מדברי הגר"א :

- (על משלי יא,ב – "וְאֵת צְנוּעִים חִכְמָה") – "שעיקר החכמה היא ששותקים מלומר תורתם ודעתם, (אלא) רק שומעים מרבותם. כי כאשר הוא (התלמיד) יאמר דבריו, לא יוסיף לו כלום, אבל כאשר ישמע מרבו יוסיף לו דברים" עכ"ל. וחזר על כך. (שם כה, ו, - "אל תתהדר לפני מלך, ולפני גדולים אל תעמוד").
- ועוד כתב הגר"א (על משלי טז, ח - "טוב מעט בצדקה, מרוב תבואות בלא משפט") – "שבתורה - טוב שילמד מעט בצדקה - ממה שיקבץ על יד הרבה... ויהיה מלא פניות".
- ועוד כתב (על פסוק: "טוב פת חרבה ושלוה בה, מבית מלא זבחי-ריבי") – "כך בתורה, טוב ללמוד מעט ובנחת ולשמה ולחזור תמיד, מללמוד הרבה וברבי ולקנטר". (משלי יז, א)

והדברים מבוססים על סוכה (מט:): "מה גָּרַף בסתר, אף דברי תורה בסתר". (וכתב שם רש"י, דאמר ר' אלעזר דכל מילי בעי צניעותא), ופסוק הוא במיכה – "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך... והצנע לכת עם אלהיך" (ו, ח). והם הם הדברים של "שם משמואל" (על ויגש, דף שד) שסייג לחכמה שתיקה, כי השמן הוא בחשאי.

בכך זוכים למנורה (סמל החכמה). ואמנם לפעמים יש כתישה ויסורין, וכרוכה בכך גם היבדלות מהחברה (כמו שהשמן לא נדבק בשאר הנוזלים), אבל סופו להיות עליון על כולם (כמבואר במדרש שהש"ר פסוק 'לריח שמניך טובים').

הקו הכללי הוא, "עכו"ם – מיפעא פעיי" (חולין קלג:) ועושה רעש.

אבל במה אפיינו את רבי עקיבא? שהיה צנוע ומעלי (כתובות סב:), והגיע למה שהגיע.